

non salvabitur, » id est, equus in virtute sua, qua abundat, vel si ea maxime abundet, quæ virtus in velocitate consistit, non salvabitur cum sessore suo, id est, neque se, neque sessorem a periculo liberabit. In hebræo habetur active, *non salvabit*, nimirum sessorem suum; sed idem verbum hebraicum mutatis punctis fieri potest conjugationis passivæ, et eo modo legerunt Septuaginta Interpretes, quos Interpres latinus secutus est. Et quidem lectio, *non salvabit*, quam habet S. Hieronymus, clarior est. Lectio vero nostræ editionis, *non salvabitur*, requirit ut subintelligatur aliquid, videlicet, non salvabitur cum sessore suo; neque enim dubium esse potest, quin de salute hominis potius, quam de salute equi hoc loco agatur. Porro quæ dicta sunt de salute corporali, multo magis intelligenda sunt de salute spirituali, ad quam obtinendam nemo sufficiens est, sine præventione, comitante, et subsequente gratia Dei.

Sine gratia Deo salvari potest.

Vers. 18. 18. ECCE OCULI DOMINI SUPER METUENTES EUM, ET IN EIS QUI SPERANT SUPER MISERICORDIA EJUS.

Vers. 19. 19. UT ERUAT A MORTE ANIMAS EORUM, ET ALAT EOS IN FAME.

Concludit Propheta ratiocinationem suam, qua, ut supra diximus, probat beatam esse gentem, cujus Deus est Dominus. Nam videt quidem Deus omnes homines, et intelligit quam parum possint, nisi ipse adjuvet: sed tamen peculiariter in homines justos dirigit oculos suos, ut eis de cælo auxilium præbeat, tum ut a mortis periculo liberentur, tum ut commode sustententur in vita. «Ecce oculi Domini super timentes eum, et in eis qui sperant super misericordia ejus.» Per timentes et sperantes pulchre describuntur ii, qui vere sunt justi et amici Dei. Nam timor siue spe timor servilis est, spes sine timore presumptio est. Timor cum spe charitatem veram declarat, id est, amorem liberalem quo diligitur Deus ut amicus, ut pater, ut sponsus: qui enim tali amore flagrat, et vehementer timet ne dilectum offendat, et secure confidit, ac sperat, misericordiam dilecti sibi nunquam defuturam. «Ut eruat a morte animas eorum, et alat eos in fame.» Hæc est causa cur Dominus respicit oculo paterno timentes et sperantes in se, ut videlicet hæc duo beneficia illis tribuat, liberationem a periculo mortis, et alimenta dum vivunt. Quia justi timent Deum offendere, liberat illos Deus a timore, ne offendantur, præsertim circa vitam, quæ est fundamentum omnium bonorum; quia sperant in misericordia ejus, præstat illis perpetuam misericordiam, dum alit eos in fame. Quæ duo beneficia possunt intelligi tam de salute corporali et temporali, quam de spirituali et sempiterna. «Eruit Dominus a morte animas,» id est, vitam timentium se, dum singulari providentia liberat eos a variis mortis

Spes sine timore presumptio est.

periculis, a quibus propria virtute sua vel suorum liberari non potuissent. Deinde sic liberatos sustentat in vita, prospiciens eis de omnibus ad vitam necessariis, et præsertim tempore famis, quo multi alii rerum omnium penuria laborant. Sed spiritualiter eruit animas eorum a morte, dum vel non sint eos labi in peccatum, quod est mors animæ; et si forte peccaverint, mox illos per salutem penitentiam ad gratiam, quæ est vita animæ, revocat; et utroque modo animas eorum a morte sempiterna liberat. Viventes autem deo per inhabitantem Spiritum Sanctum, alit in fame, dum in hoc deserto, per quod ad terram promissionis tendimus, deserto plane sterili et inaqueo, alit manna plente de cælo, et potat aqua de petra scaturiente, id est, celestibus consolationibus reficit, ac sustentat. Alit autem, non saliat, et siliim temperat, non exstinguit, quia saturitas servatur in aliam vitam, in qua satiabimur dum apparuerit gloria Domini, et inebriabimur ab ubertate domus Domini, et voluptatis torrente potabimur.

20. ANIMA NOSTRA SUSTINET DOMINUM, QUONIAM ANJUTOR ET PROTECTOR NOSTER EST.

Hactenus Propheta justos Dei servos allocutus est, eosque ad exultandum in Domino, et laudandum Deum, patrem indulgentissimum et misericordissimum, exhortatus est. Nunc introducit justos respondentes, ac dicentes: «Anima nostra sustinet Dominum.» Intelligit justi quid spiritus sibi velit, cum eos ad exultandum et laudandum invitat, nimirum intentionem Spiritus Sancti esse, ut per hoc ipsi animentur ad perseverandum in justitia, et ad inhaerendum Deo, neque ab eo recedendum ob quantasumque persecutiones, ac demum ad Deum laudandum, magis opere, quam verbis. Itaque respondent se tot beneficiis Dei confirmatos, constantissime in ejus timore ac amore permansuros. «Anima nostra, inquit, sustinet Dominum,» id est, quicquid acceperit, non nos separabit a charitate Dei, neque ad alium consolatorem respiciemus; sed expectabimus patienter consolationem de cælo, scientes scriptum esse *Habac. ii*: «Si moram fecerit, expecta eum, quia veniens veniet, et non tardabit.» Dicitur autem anima sustinere Dominum, hebraica phrasi, qua tribuitur animæ id quod toti homini convenit, præsertim quando agitur de re spirituali. Sic dixit *Isaias cap. xxvi*: «Nomen tuum, et memoriale tuum in desiderio animæ; anima me desideravit te in nocte.» Et *Jeremias Thren. iii*: «Bonus Dominus sperantibus in se, animæ quærenti illum.» Et beatissima *Virgo, Luc. i*: «Magnificat anima mea Dominum.» «Quoniam adjutor, et protector noster est.» Reddunt justi rationem, cur tam constanter Dominum expectare decreverint, quia videlicet sciunt, et experimento cognoverunt a Domino in bonis se adjuvari, et a malis protegi potentissime et fidelissime,

Vers. 21. 21. QUIA IN EO LETABITUR COR NOSTRUM, ET IN NOMINE SANCTO EJUS SPERAVIMUS.

Posteaquam responderunt justi primariæ intentioni Spiritus Sancti, respondent nunc secundariæ, quæ erat, ut exultarent in Domino, sicut in primis Psalmi verbis dictum est. Dicunt igitur se id facturos libentissime: «In eo letabitur cor nostrum,» id est, exultabimus in Domino, «et in nomine sancto ejus speravimus,» id est, quia in nomine sancto ejus speravimus. Nam quia speraverunt in Domino, adjuvi ab eo, atque protecti sunt, et ideo experimento proprio edocti, quam bonus et potens Dominus sit, exultant in eo, et confitentur nomini ejus. Quod attinet ad verba, in hebræo habetur, *quia in eo letabitur cor nostrum, quia in nomine sancto ejus speravimus*: sed primum *quia* positum est pro *et*, vel pro *certe*, vel vacat. Sicut contra in latina editione, illud, *et*, cum dicitur, *et in nomine sancto ejus speravimus*, positum est pro *quia*. Itaque clarissima lectio esset: Et in eo letabitur cor nostrum, quia in nomine sancto ejus speravimus. Porro sperare in nomine Domini, non est sperare in litteris, aut sono nominis, sed sperare

in Domino per nomen significato; et habere videtur vim quamdam majorem hic loquendi modus, quam si dicitur simpliciter, sperare in Domino, nam sperare in nomine Domini, est sperare in ipso Domino nominatim et proprie appellato; dicitur vero nomen Domini sanctum, quia dignum est ut ab omnibus honoretur, et ideo summum scelus committitur, cum blasphematur.

Summum scelus est blasphemare nomen Domini.

22. FIAT MISERICORDIA TUA, DOMINE, SUPER NOS, QUEMADMODUM SPERAVIMUS IN TE.

Concluditur Psalmus per orationem, ut sæpe alias, et est oratio aptissime coherens cum superioribus verbis, et cum toto Psalmo; quia enim aliquoties dictum est Deum misereri sperantium in se, et justi dicunt se in Domino speravisse, et egent semper nova misericordia propter continua pericula, ideo concludunt: «Fiat misericordia tua, Domine, super nos,» id est, non cesset, sed perseveret, imo addatur semper nova misericordia super nos; «quemadmodum speravimus in te,» id est, sicut de tua bonitate futurum speravimus, et nobis ipsis promisimus.

PSALMUS XXXIV
SECUNDUM HEBRÆOS.

V. v. — 1. Davidi, cum immutavit vultum suum coram Achimelech, et dimisit eum, et abiit.

2. Benedicam Dominum in omni tempore: semper laus ejus in ore meo.

3. In Domino laudabitur anima mea: audiant mansueti et lætentur.

4. Magnificate Dominum mecum, et exaltemus nomen ejus in idipsum.

5. Exquisivit Dominum, et exaudivit me: et ex omnibus tribulationibus meis eripuit me.

6. Accedite ad eum, et illuminamini: et facies vestræ non confundentur.

7. Iste pauper clamavit, et Dominus exaudivit eum, et de omnibus tribulationibus ejus salvavit eum.

8. Immittet Angelus Domini in circuitu timentium eum, et eripiet eos.

9. Gustate, et videte quoniam suavis est Dominus: beatus vir, qui sperat in eo.

10. Timete Dominum, omnes sancti ejus: quoniam non est inopia timentibus eum.

11. Divites egerunt, et esurierunt: inquires autem Dominum non minuentur omni bono.

12. Venite, filii, audite me: timorem Domini docebo vos.

V. s. h. — David quando commutavit os [h. saporem] suum coram Abimelech, et ejecit eum, et abiit.

Benedicam Dominum in omni tempore: semper laus ejus in ore meo.

In Domino laudabitur anima mea: audiant mites et lætentur.

Magnificate Dominum mecum, et exaltemus nomen ejus pariter.

Quæsi vi Dominum, et exaudivit me, et ex omnibus angustiis meis liberavit me.

Respiciat ad eum, et confluite, et vultus vestri non confundentur.

Hic pauper clamavit, et Dominus exaudivit: et de omnibus tribulationibus ejus salvavit eum.

Circumdabit Angelus Domini in gyro timentium eum, et eruet eos.

Gustate, et videte quoniam bonus Dominus: beatus vir qui sperat in eo.

Timete Dominum, sancti ejus: quoniam non est inopia timentibus eum.

Leones indigerunt et esurierunt: quærentibus autem Dominum non deerit omne bonum.

Venite [al. Ambulate], filii, audite me, timorem Domini docebo vos.

13. Quis est homo qui vult vitam : diligit dies videre bonos ?

14. Prohibe linguam tuam a malo, et labia tua ne loquantur dolum.

15. Diverte a malo, et fac bonum : inquire pacem, et persequere eam.

16. Oculi Domini super justos, et aures ejus in preces eorum.

17. Vultus autem Domini super facientes mala, ut perdat de terra memoriam eorum.

18. Clamaverunt justī, et Dominus exaudivit eos, et ex omnibus tribulationibus eorum liberavit eos.

19. Juxta est Dominus iis, qui tribulato sunt corde, et humiles spiritu salvabit.

20. Multae tribulationes justorum, et de omnibus his liberabit eos Dominus.

21. Custodit Dominus omnia ossa eorum : unum ex his non conteretur.

22. Mors peccatorum pessima, et qui oderunt justum, delinquent.

23. Redimet Dominus animas servorum suorum, et non delinquent omnes qui sperant in eo.

Argumentum. — Strophae tres : vers. 2-4, laudibus efferam Jovam ; vers. 5-11, ex omnibus malis me eripuit, nam pius ille tuetur ; vers. 12-23, igitur qui vult beatus esse, pius sit, nam pius Jova adjuvat. Qua occasione sit editus Psalmus, primus ejus versus perspicue indicat. Hodierni tamen haud pauci ad recentiore aetate eum referunt, absque idonea ratione : vid. Hengstenberg. In eo reperitur acrostichidis artificium.

1. Davidis *carmen*, cum mutavit (dissimularet) mentem suam coram Abimelecho, et expulit eum *Abimelechus*, et abiit *incolumis Davides*.
2. Benedicam (celebrem) Jovam omni tempore, continuo laus ejus in ore meo sit.
3. In Jova felicem se praedicat (vel *praedicabit*) anima mea : audiant afflicti, et laentur.
4. Magnificate (o afflicti) mecum Jovam, et extollamus nomen ejus una.
5. Quaesivi Jovam (precibus), et exaudivit me, et ex omnibus terroribus meis eripuit me.
6. Respiciunt (afflicti) ad eum, et lucent (prae gaudio, spe impleta), et facies eorum non pudore afficietur.
7. Hic (ego) miser clamavit, et Jova exaudivit, atque ex omnibus angustiis ejus liberavit eum.
8. Castrametatur angelus (collective positum) Jovae circa timentes eum, et eripit eos.
9. Gustate et videte quam bonus sit Jova ! beatus vir qui spem ponit in eo !

Quis est vir qui velit vitam, diligens dies videre bonos ?

Custodi linguam tuam a malo : et labia tua ne loquantur dolum.

Recede a malo, et fac bonum : quare pacem, et persequere eam.

Oculi Domini ad justos, et aures ejus ad clamores eorum.

Vultus Domini super [h. in] facientes malum, ut perdat de terra memoriam eorum.

Clamaverunt, et Dominus exaudivit, et ex omnibus tribulationibus eorum liberavit eos.

Juxta est Dominus contritis corde, et confractos spiritu salvabit.

Multae tribulationes [h. multa mala] justo [al. justis], et ex omnibus illis liberabit [al. liberavit] eum Dominus.

Custodit omnia ossa ejus : unum ex eis non confringetur.

Interficiet impium malitia, et odientes justum culpabuntur.

Redimet Dominus animas servorum suorum, et non peccabunt [h. culpabuntur] omnes sperantes in eo.

10. Timete (reveremini) Jovam, sancti ejus, nam nulla est inopia timentibus eum.

11. Leunculi (leones) egent et esuriunt ; sed qui quaerunt Jovam nullo carent bono.

12. Agite, filii, auscultate mihi, timorem (cultum) Jovae docebo vos.

13. Quis est vir diligens vitam (prosperam), amans dies, ut videat bonum ?

14. Custodi (quisquis es) linguam tuam a malo, et labia tua a loquendo dolum.

15. Recede a malo et fac bonum, quare pacem et persequere illam.

16. Oculi Jovae ad justos *directi sunt*, et aures ejus *inclinate* ad clamorem eorum.

17. Facies Jovae *defixa est* in patranes malum, ad excindendum e terra memoriam eorum.

18. Clamant *justi*, et Jova audit, atque ex omnibus angustiis eorum liberat eos.

19. Propinquus *est* Jova fractis corde, et contritos spiritu salvat.

20. Multa *sunt* mala justis, sed ex omnibus iis Jova eum eripit.

21. Custodit omnia ejus ossa, nec unum ex iis frangitur.

22. Interficiet impium malum, et qui oderunt justum poenam ferunt.

23. Redimit Jova (liberat e periculis) animam servorum suorum, nec poenam ferunt confidentes in eo.

NOTE.

Vers. 1. Cl. I Sam. xxi, 14, 15 seq. *Abimelechus* cognomen erat regibus Philistaeorum commune : sic Aegyptii reges prisci *Pharaones*, et posteriores *Ptolomaei* cognominabantur, et Ponti reges *Mithridatae*, et Romani imperatores *Casares* et *Augusti*. Hujus autem nomen proprium erat *Achis* : cf. I Sam. xxi, 10. — Vers. 3. *Afflicti*, vel *mansueti*, i. e. qui multarum miserationum perpessione fastum didicerunt deponere. Sunt qui *anim* ab *anavin* ita distinguunt, ut hoc sit *mansueti*, illud *miseri* ; at duo vocabula promiscue poni solent. — Vers. 6. *Afflicti*, ut sit spe sua excidentibus. Veteres omnes, Chaldaeo excepto, verba hoc versu occurrence in imperativo exprimunt. — Vers. 11. « *Egregie* falluntur, qui *leombus* h. l. piorum *hostes* (vel homines *potentes* in genere) significari credunt. Hoc vult : fieri facilius potest, ut egeat leo, qui, cum sit animal robustissimum atque fortissimum, sine negotio praedam sibi comparat, quam ut egeant pii. » Haec Maurer. — Vers. 12. *Filii*, mei auditores, qui eruditione indigetis. — Vers. 13. *Videte pro frni* saepius ponitur. — Vers. 22. *Malum*, quod committit, sua malitia : ita Maurer ; Rosenmullerus, *calamitas*.

BELLARMINI EXPLANATIO.

PSALMUS XXXIII.

TITULUS ET ARGUMENTUM.

Davidis, cum immutavit vultum suum coram Abimelech, et dimisit eum, et abiit.

Hic titulus ad duas historias referri potest, quæ habentur lib. I Reg. cap. xxi. Prior historia narrat Davidem, fugientem a facie Saul regis, venisse ad Achimelech sacerdotem, atque ab eo panes et arma postulare, neque ei indicasse fugam suam, sed simulasse secretum regis negotium se habere, ob quod tantopere festinare. Posterior historia refert Davidem confugisse ad Achis regem Philistœum, sed cum servi ejus regis incitare conspicerent dominum suum in necem Davidis, tum Davidem insaniam et fatiuitatem simulare cepisse, atque ea ratione mortem evasisse. Theodoretus ad priorum historiarum titulum refert; sed S. Basilus, S. Augustinus, S. Hieronymus, et Euthymus referunt ad posteriorem. Et hæc est verior sententia: primo, quia in priore non immutavit David vultum, sed officium; in posteriore vero vultum immutavit, ut videretur esse, qui non erat. Secundo, quia ubi nos legimus: *Et dimisit eum*, in hebræo est, וְיָרַדְתִּי, quod significat, *et expulit eum*; sive, *et projecit eum*; vel, *et repudiavit eum*, quod nullo modo convenit cura prioris historia, sed tantum cum posteriore: non enim Achimelech sacerdos expulit Davidem, sed Achis rex eum expulit, ut insanam et furiosum. Ex quo etiam refellitur sententia eorum qui *dimisit eum* sic intelligunt, dimisit David regem Achis, vel sacerdotem Achimelech: non enim David dimisit, id est expulit, sed expulsus fuit et dimissus. Tertio, quia in hoc Psalmo David gratias agit Deo, quod ex magno periculo liberaverit eum: nullum autem periculum passus est David apud Achimelech, sed maximum apud Achis. Quarto, quia in titulo hujus Psalmi juxta codicum hebraicorum et grecorum fidem, non habetur *Achimelech*, ut haberi deberet, si titulus priorum historiarum resperceret; sed *Abimelech*. Et sic legunt et exponunt Basilus, Augustinus et alii veteres, excepto Theodoro. Latini etiam codices Vulgatæ editionis, quos vidi, habent *Abimelech*, excepta editione Sixti V, in qua habetur *Achimelech*, quod vitio libratorum, vel impressorum factum videtur, cum repugnet omnibus codicibus, et facile fuerit errare ob vocum similitudinem. Cur autem Achis dicitur sit *Abimelech*, rationem reddi S. Basilus: *Abimelech* erat nomen commune regibus Philistinorum, sicut Pharaon erat nomen commune regibus Ægyptiorum, et Cesar imperatoribus Romanorum. Probat autem S. Basilus *Abimelech* fuisse nomen commune regibus Philistinorum, ex cap. xx et xvi Gen. Porro quod in titulo dicitur, *immutavit vultum suum*, in hebr. est מָנַחַם פָּאן בְּחַנְיָהוּ אֵת טַהֲנֵנוּ, id est, *immutavit sensum suum*, quod in idem recidit; nam immutare sensum, est hoc loco simulare stultitiam, et de viro sensato facere se insensatum, quod fecit David torquendo os et oculos, et impingendo in ostia domus more ebriorum, et salvæ copiam emittendo ad similitudinem epilepticorum: hæc enim narrantur in lib. I Reg. cap. xxi. Argumentum Psalmi est gratias agere Deo pro beneficio liberationis a periculo illo mortis imminuentis, et hæc occasione exhortari omnes ad amandum Deum, et sperandum in eo. Intelligebat enim vir pius suam illam omnem industriam, quam adhibuit simulando stultitiam, parum fuisse profuturam sine adjutorio et favore divino.

EXPLICATIO PSALMI.

Vers. 1. 1. BENEDICAM DOMINUM IN OMNI TEMPORE, SEMPER LAUS EJUS IN ORE MEO.

Psalmus est alphabeticus: incipit enim primus versus a prima littera alphabeti, secundus a secunda, et sic de cæteris; quod videtur ideo factum, ut facilius memoriæ mandaretur, et sepe a fidelibus cantaretur. Incipit igitur magno affectu gratias agere, quasi diceret: Nullo unquam tempore obliviscar beneficium hodiernum, sed pro eo: «Benedicam Dominum in omni tempore,» id est, quamdiu vivero; et id ipsum repetens: «Semper, inquit, laus ejus in ore meo.» Itaque illud, *semper*, non significat omni momento, omni die, omni nocte, quasi nihil aliud agendum sit; sed significat id esse faciendum suo loco, et tempore, sed usque ad finem vite; imo etiam usque ad finem sæculi cantabuntur Psalmi isti, et sic per alios benedicit Deum David in omni tempore. Potest etiam hic locus spiritaliter intelligi, quod justus semper Deum laudat, et cum beneficia recipiunt, et cum flagella patiuntur, juxta

illud S. Job, cap. 1: «Dominus dedit, Dominus abstulit, sit nomen Domini benedictum.»

2. IN DOMINO LAUDABITUR ANIMA MEA: AUDIANT MANSUETI, ET LETENTUR. Vers. 2.

Nec solum, inquit, ego benedicam Dominum ob hoc beneficium in omni tempore, sed etiam alii benedicent: quicumque enim hoc audierint, laudabunt me, quod tam mirabili arte eluserim illum regem, et simul Deum laudabant ac benedicent, qui me per illam artem de mortis periculo liberavit. «In Domino laudabitur anima mea,» id est, ego laudabor ab omnibus, ad quos hujus rei fama pervenit; sed laudabor in Domino, ac per hoc laus præcipua referatur ad Dominum, qui singulari providentia sua mihi bonum consilium inspiravit, et juvit, ut felicem sortiretur effectum. In hebræo verbum *laudabitur* est ejusdem conjugationis, quæ significat actionem in se ipsum, itaque secundum proprietatem vocis hebraicæ, *laudabitur anima mea*, significat: Anima mea laudabitur a se ipsa, id est gloriorabitur; et quia po-

Non semper est vitium gloriam, et propria facta laudatio.

nitur anima pro toto homine, sensus erit: Ego ipse ob hoc factum mirifice gloriorabor, non in me, sed in Domino, quo protegente et adjuvante periculum evasi. Admonemur ex hoc loco non semper esse vitium gloriori, et facta propria laudare, sed tunc solum, cum vel gloriamur de re quæ laudem non meretur, vel non agnoscimus auctorem primarium omnium honorum, Deum. «Qui glorioratur, inquit Apostolus II Corinth. x, 17: in Domino glorietur: non enim qui seipsum commendat, ille probatus est, sed quem Deus commendat.» Quod sequitur, «audiant mansueti et letentur,» significat ad eos proprie pertinere communicationem hujus lætitiæ, quibus similia pericula solent esse communia, quales sunt homines mites et patientes: qui enim ejusmodi sunt, et sæpe a potentioribus opprimuntur, et facie Deum expeririuntur adiutorem. «Audiant, inquit, mansueti,» humiles, Deum timentes, mei similes, quod nulli accidit, «et letentur,» ac Domini benedicant. In hebræo sunt hæc verba temporis futuri, *audient, et letabuntur*; sed quia imperativus apud Hebræos caret tertia persona, ad eam exprimentam advenit Hebræi tertia persona futuri: proinde recte verterunt greci et latini interpretes, *audiant, et letentur*.

Vers. 3. 3. MAGNIFICATE DOMINUM MECUM, ET EXALTE-MUS NOMEN EJUS IN IDIPSUM.

Convertit sermonem ad ipsos mansuetos, quos jusserat audire et letari, atque illos hortatur ut non solum singuli apud se Deum laudent, sed cum ipso conjuncti, pariterque uniti Dominum glorificent. «Magnificate Dominum mecum,» id est Dominum, qui solus vere magnus est, magnum esse confiteamur; et eum, qui vero solus altissimus est, voce etiam nostra altissimum esse prædicemus; «et ejus nomen,» id est, notitiam et famam, vel potentiam et majestatem coram hominibus extollamus. Maacet enim Deo valde, ut fideles non solum seorsim in cubiculis, sed etiam conjuncti in Ecclesiis «unanimes, uno ore ipsum honorificent,» ut Apostolus monet ad Rom. xv. Illud, *in idipsum*, sæpe jam diximus nihil significare aliud, nisi *pariter, una, conjunctim, etc.*

Vers. 4. 4. EXQUISIVI DOMINUM, ET EXAUDIVIT ME, ET EX OMNIBUS TRIBULATIONIBUS MEIS ERIPUIT ME.

Explicit nunc Propheta causam, cur benedicere velit Dominum omni tempore: quia videlicet expertus sit eum liberatorem optimum et potentissimum. «Exquisivi Dominum,» id est, cum angustiis premerer, ad Dominum confugi, ejus auxilium quesivi, ad eum cum fiducia accessi, «et exaudivit me,» solita sua benignitate et misericordia, et effectus exauditionis in eo se prodidit, quod «liberavit me ex omnibus tribulationibus meis,» quasi dicere velit: Conatus est me Saul rex, et manus sua, et per satellites suos occidere, et protegente Domino manus ejus effugi;

fugiens autem præ festinatione, neque arma, neque cibum capere potui, et continuo adfuit misericordia Domini, que mihi per Achimelech sacerdotem panes et arma providit: paulo post per imprudentiam incidit in manus Achis regis Philistæorum, sed eodem inspirante, adjuvante et protegente Deo, mirabili et insolita arte periculum declinavi. Itaque «ab omnibus tribulationibus,» quæ hucusque mihi acciderunt, «eripuit me» benignissimus Dominus, et amantissimus pater, Deus.

5. ACCEDITE AD EUM, ET ILLUMINAMINI, ET FACIES VESTRÆ NON CONFUNDENTUR.

Hic jam incipit exhortatio pulcherrima et efficacissima ad amorem et timorem Dei, et ad proficiendam in eum omnem sollicitudinem nostram. «Accedite ad eum,» vel, ut sonat vox hebræa, *respicite in eum*, id est, quotquot in tribulatione estis, *accedite* pro fidem et orationem ad Deum, *respicite* in auxilium ejus; et illuminamini,» id est, percipite lumen consolationis et lætitiæ, rejecta tristitia obnubilante: lux enim lætitiæ significat, juxta illud Psalm. cxvi: «Lux orta est justo, et reclus corde lætitia.» Potest autem altiore, et mystico sensu hic locus ita exponi: «Accedite ad eum» per conversionem, «et illuminamini» pro gratiam justificationis; nam illuminatio divina vitam spiritalem conferit; unde dicit Apostolus ad Ephes. v: «Surge qui dormis, et exsurge a mortuis, et illuminabit te Christus; et Christus ipse ait, Joan. viii, 12: «Qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vite;» et in Psalm. lv legimus: «Apad te est fons vite, et in lumine tuo videbimus lumen;» ubi pro eodem ponitur: *fons vite et fons luminis*. Denique ideo baptismus apud veteres dicitur *illuminatio*, quia per eum homines mortui peccato regenerantur, et de tenebris mortis veniunt ad lumen vite. *Accedite igitur ad eum* per conversionem et penitentiam, et ipse convertetur ad vos, et vultu suo lucidissimo, et maxime vitali, quippe qui sol est increatus, et fons vite, *illuminabit et vivificabit vos.* «Et facies vestrae non confundentur,» id est, accedite securi, nolite timere repulsam, exaudiet et excipiet vos; neque patietur robore confundi facies vestras. Dicitur enim confundi facies, quando qui petit non impetrat, et ideo cum robore discedit. Sic lib. III Reg. cap. ii, dicit Bethesabee regi Salomoni: «Petitionem unam parvulam ego deprecor a te, ne confundas faciem meam.» In hebræo, pro *accedite ad eum, et illuminamini, et facies vestrae non confundentur*, habetur, *responderunt ad eum, et illuminati sunt, et facies eorum non confundentur*; sed facile est videre quid Septuaginta legerint: nam illud, וְהָיָה לְבָבִי חַבְבֵּתוֹ, *responderunt habitum, respicite*, quomodo etiam legit S. Hieronymus; quia vero accessus ad Deum per conversionem, est accessus oculorum interiorum, non pedum,

ideo idem est *accidite, et respicite*, nimirum accedite oculo fidel, convertite faciem, respicite in Deum. Sic etiam illud, *נָתַר*, potest esse praeiterum indicativi modi, et etiam imperativi : saepe enim defectiva inflectuntur more perfectorum. Certe non solum Septuaginta, sed et S. Hieronymus vertit eam vocem per modum imperandi : et quidem S. Hieronymus vertit, *confuite*, et Septuaginta, *illuminamini*, quia verbum *נָתַר* et *confuere*, et *illuminari* significat ; sed *illuminamini* magis coheret cum precedenti verbo, *respicite*, et ideo communiter est recepta versio Septuaginta Interpretum. Denique Septuaginta et S. Hieronymus non legerunt *פָּנֵיהֶם* *facies eorum*, sed *פָּנֵיהֶם* *facies vestras*. Itaque tota discordia codicum Hebraeorum a graecis et latinis nascitur ex punctis male collocatis a Rabbinis, vel ex libris minus correctis, quos nunc habemus.

Vers. 6. 6. ISTE PAUPER CLAMAVIT, ET DOMINUS EXAUDIVIT EUM : ET DE OMNIBUS TRIBULATIONIBUS EIUS SALVAVIT EUM.

Probat exemplo suo, secure accedendum esse ad Deum tempore tribulationis. Nam, inquit, *iste pauper*, David videlicet, omni ope destitutus, ita ut etiam panem a sacerdote mendicaret, « clamavit » cum fide et fiducia, pulsavit ardenti prece ad ostium divinae clementiae, « et Dominus » continuo « exaudivit eum, et ab omni tribulatione liberavit eum. »

Vers. 7. 7. IMMITTET ANGELUS DOMINI IN CIRCUITU TIMENTIUM EUM, ET ERIPLET EOS.

Probat exemplo, nunc probat ratione, accedendum esse ad Deum cum omni fiducia. Ratio est, quoniam « Angelus Domini, » cui Deus ipse mandavit, ut custodiat homines justos, ut dicitur in *Psalm. xc.* cum videt hominem in periculo, continuo adest, et more castrorum circumdat protectione sua hominem illum, ut nihil ei nocere possit. « Immittet Angelus Domini, » subintelligitur, *ipse se*, « in circuitu timentium eum. » In hebraeo sensus clarior est : sic enim ad verbum legitur, *castrametatur Angelus Domini in circuitu timentium eum, et eripiet eos*. Mira potentia angelorum, ut unus angelus vicem exercitus suppleat. Ex quo sequitur ut maxima securitas et pax esse debeat in corde timentium Deum, qui tali custodia manumitur.

Vers. 8. 8. GUSTATE ET VIDETE, QUONIAM SUAVIS EST DOMINUS : ET BEATUS VIR, QUI SPERAT IN EO.

Pergit in exhortatione, et quia dixerat : *Accedite ad eum, et probaverat exemplo et ratione, esse accedendum ad Deum tempore tribulationis, nunc hortatur ad experiendum, ut etiam ipsi proprio experimento discant rem ita se habere. « Gustate, inquit, et videte, quoniam suavis est Dominus, » id est, experimentum sumite, facite periculum, incipite reipsa jactare in Deum omnem*

sollicitudinem vestram, inhærendo illi, dimissis omnibus consolatoribus aliis ; « et videte, » id est, cognoscite, quoniam dulcis est Dominus omnibus inhærentibus sibi. Et vere quid suavis fingi potest, quam animum præditum charitate, conscientia bona, corde puro, fide non ficta requiescere in sinu summi boni ? Vere « beatus vir, qui sperat in eo, » id est, qui pacem habet ad Deum, et certa spe recumbit in eo. Sicut autem illud, *accedite, et illuminamini*, exposuimus altiore quodam sensu de insipientibus, qui illuminantur per justificationem : ita quod hic dicitur, *gustate, et videte*, potest exponi de proficientibus, qui post regenerationem spirituales incipiunt nutriri et crescere, juxta illud S. Petri in *epist. I, II* : « Sicut modo geniti infantes lac concupiscite, ut in eo crescat in salutem : si tamen gustastis quoniam suavis est Dominus ; » ubi S. Petrus hunc locum Psalmi citat in eum sensum, quem nos modo persequimur. Sanctus etiam Paulus, cap. *vi ad Hebr.*, conjungit illuminationem cum gustatione, cum ait : « Impossibile est eos, qui semel sunt illuminati, gustaverunt quoque bonum Dei verbum, » etc.

Vers. 9. 9. TIMETE DOMINUM, OMNES SANCTI EIUS, QUONIAM NON EST INOPIA TIMENTIUM EUM.

Post exhortationem ad experiendum quam dicitur sit Dominus, hortatur Propheta ad timorem Domini, id est, ad observantiam mandatorum, sive, quod est idem, ad per-averandum in justitia et charitate Dei, quæ est fundamentum fidei, per quam accedimus ad Deum, et gustamus beneficiorum ejus suavitatem. Rectissime etiam conjunguntur hæc verba superioribus secundum altiore alium sensum : nam sicut accedendo incipimus, et gustando proficimus, ita timendo perficimur : non enim hic agitur de timore servili, sed de timore casto et filiali, qui convenit sanctis et perfectis. « Timete, inquit, Dominum, omnes sancti ejus : » timor enim iste includit perfectam charitatem, quia qui perfecte diligit, vehementissime timet ne in aliquo dilectum offendat, et ideo diligentissime conformat se voluntati Dei, et servat in omnibus verbum ejus ; qui autem sic servat verbum ejus, « in hoc charitas Dei perfecta est, » ut ait S. Joannes in *I epist. cap. II*. De hoc timore dicitur *Job. XVIII* : « Ecce timor Domini ipsa est sapientia ; » *Eccli. I* : « Plenitudo sapientiæ est timere Deum ; » et cap. *XXV* : « Timor Domini super omnia ; » et *Isai. XI*, dicitur de Christo : « Et replebit eum spiritus timoris Domini. » Denique Ecclesiastes, cap. *ult.* : « Time Deum, et mandata ejus observa : hoc est enim omnis homo, » quasi dicat : In hoc consistit tota perfectio hominis, et omne ejus bonum in hac vita, ut timendo Deum custodiat omnia mandata ejus ; et hoc significant verba sequentia in altiore sensu, « quoniam non est inopia timentium eum, » sive, ut proprie significat vox hebraica *בְּתִירָה*, non est defectus timentibus eum, id est, nihil deest timen-

Animus debet esse dives, non avarus.

Timoris Dei filii, his esse mentibus.

Angelo- rum mira potentia.

Vers. 11. 11. VENITE, FILII, AUDITE ME, TIMOREM DOMINI DOCEBO VOS.

Posteaquam Propheta hortatus est homines ad timorem Domini, docet quæ sit utilitas hujus timoris, et in qua re timor iste sit positus. « Venite, inquit, ad me, » venite ad scholam Spiritus Sancti, qua nullo filiorum inveniri potest ; « audite me, » vel potius Spiritum Domini per linguam meam loquentem. Sic enim David ipse loquitur *lib. II Reg. cap. XXII* : « Spiritus Domini locutus est per me, et sermo ejus per linguam meam. » « Timorem Domini » docebo vos, » id est, docebo quanta sit utilitas timoris Domini, et quid sit iste timor Domini, ad quem, tanquam ad summam omnium honorum tam saepe vos in Psalmis, et tam vehementer exhortor.

Vers. 12. 12. QUIS EST HOMO, QUI VULT VITAM, DILIGIT DIES VIDERE BONOS ?

Explicat his verbis Propheta utilitatem et finem timoris Domini, quo videlicet timor Domini pariat veram vitam et dies bonos, id est vitam felicissimam, quam justis præstant in hoc seculo, dum « regnum Dei, quod est justitia, pax, et gaudium in Spiritu Sancto, » *Rom. XIV*, in corde suo habent, et in alio seculo perfecte possidebunt, quando absorpta erit mors in victoria. « Quis, inquit, est homo qui vult vitam ? » quasi dicit : Promisi me timorem Domini esse docturum ; nunc igitur adimpleo promissionem meam, ac dico finem timoris Domini esse, id quod omnes cupiunt ; sed pauci assequuntur, videlicet, veram atque beatam vitam. Sed qui hunc finem assequi volunt, debent media assumere, quæ mox subjungam. Quis igitur est, qui vult vitam ? id est, qui dicunt se velle vitam beatam, et tamen non ingrediuntur viam, quæ ad illam ducit, non videantur vere ac serio velle vitam beatam, sed umbram solum, et imaginem vitæ ; ideo interrogo : Quis est, qui vere ac serio vult vitam veram ? quis vere diligit vivere dies bonos, dies felices ac beatos ? In hebraeo habetur paulo aliter, *diligit dies ad videndum bonum* ; et quamvis sensus idem sit, tamen potest fieri ut in codicibus antiquis fuerit in numero multitudinis *טובים* *tobim*, bonos, quod nunc est *טוב* *tob*, bonum ; et quod legitur veteres, non per gerundium, sed per infinitivum illud, *ad videndum* : eadem enim vox apud Hebræos facit infinitivum et gerundium, unica littera superaddita in principio. Nam non solum Septuaginta Interpretes, sed etiam S. Hieronymus, et ipse S. Petrus in *epist. I, cap. II*, legit, *dies videre bonos*, non autem *dies ad videndum bonum*.

Vers. 13. 13. PROHIBE LINGUAM TUAM A MALO, ET LABIA TUAE NE LOQUANTUR DOLUM.

Vers. 14. 14. DIVERTE A MALO, ET FAC BONUM ; INQUIRE FACIENS, ET PERSEQUERE EAM.

Docet jam sanctus Propheta, quibus modis ti-

bus eum : hoc enim est esse perfectum, nihil ei deesse. Et vero quid potest deesse amico Dei, cujus sunt omnia, cum amicorum omnia sint communia ? Quod si aliquando justissimis viris deesse videntur temporalia, vere tamen eis nihil deest, cum eis detur patientia, quæ longe melior est divitiis : neque dicitur proprie carere divitiis, qui divitias non desiderat ; animus enim dives debet esse, non avarus. Sed tamen idem Propheta, sive potius idem Spiritus Sanctus, qui verbis suis instruit sapientes, iisdem verbis humilioris sensu acceptis, instruit etiam insipientes eosque hortatur, ut Deum timeant, quoniam non est inopia timentibus eum, id est, quoniam Deus temporalia subministrat servis suis, neque eos destituit tempore necessitatis. Et sunt in Scripturis, et in historiis de vitis Sanctorum exempla sine numero, quibus probatur Deum mirabili providentia prospicere solum esse servis suis ea, quæ ad vitam necessaria sunt.

Vers. 10. 10. DIVITES EGUERUNT ET ESURIERUNT : INQUIRENTES AUTEM DOMINUM NON MINUENTUR OMNI BONO.

Idipsum explicat comparando impios cum timentibus Deum, quasi dicat Propheta : Non solum non erit inopia timentibus Deum, sed contra erit inopia magna non timentibus eum, etiamsi divites antea fuerint. In hebraeo, pro *divites*, est *כְּפִירִים* *chephirim*, *leones*, sive *leuconis* : vocat enim Propheta divites impios, metaphoricè leones, quod aliena rapiant. Dicit igitur divites impios non semel Deo ipsos puniente, ad extremam inopiam esse reductos. « Divites eguerunt et esurierunt, » id est, qui divites fuerunt, egere et esurire coeperunt, quia divitiae instabiles sunt, et fallaces, et multis variisque periculis expositæ. « Timentes autem Dominum non minuuntur omni bono, » id est, qui non in divitiis, sed in Deo spem suam positam habent, quales sunt, qui Deum timeant, illi etiamsi pauperes sint, non minuuntur omni bono, id est, non deerit illis ullum bonum : est enim phrasîs hebraica, et in Scripturis frequentissima, ut ponatur in propositione negantem, *non omne, pro nullo*. Nos dicemus, *nullo bono minuuntur*, pro eo quod Hebræi dicunt, *non minuuntur omni bono*. Sic in *Psalm. XLVIII* : « Cum interierit, non sumet omnia, » id est, cum interierit, nihil sumet ; sic in *Apocal. cap. XXII* : « Et omne maledictum non erit amplius, » id est, et nullum maledictum erit amplius. Porro illud, *divites eguerunt et esurierunt*, habet etiam alium sensum magis reconditum, quod videlicet ii, qui divitias temporales amant, quantumvis divitiis abundant, semper egent et esuriunt, quia semper appetunt plura, quam habent ; « inquirentes autem Dominum, » quia rem infinitam quaerunt, quæ major est ipsorum desiderio, juxta illud S. Joannis *I epist. III* : « Major est Deus corde nostro ; » II « non minuuntur omni bono, » quia summo bono inherentes, in eo habent omnia bona.

mor Domini perducat homines ad vitam, et dies bonos, ac dicit perfectam observationem mandatorum Dei, sive abstinentiam ab omni peccato, verborum, operum, et cordis, esse rectam viam ad vitam, juxta illud Domini, *Matth. xix. : « Si vis ad vitam ingredi, serva mandata. »* Hæc autem legis observatio et fuga omnis peccati a Dei timore proficiunt: proinde timor Domini est, qui per legis observationem ad veram vitam, diesque bonos pervenire nos facit. « Prohibe linguam tuam a malo, » id est, cave ne Deum offendas peccato lingue, mentiendo, pejerando, detrahendo, rixando, etc. Incipit autem a peccatis lingue, quia sunt frequentiora, et difficiliora caventur; propter quod S. Jacobus ait cap. iii. : « Qui non offendit in verbo, hinc perfectus est vir. » Et labia tua ne loquantur dolum; » prohibet generaliter omnia peccata lingue, sed voluit etiam in specie prohibere perniciosa mendacia, quia sunt multo graviora cæteris, et ex quibus multa alia oriuntur. « Diverte a malo, et fac bonum; » a peccato lingue transit ad peccata operis, et primum monet ut vitentur peccata commissionis, cum ait : « Diverte a malo, » quale est homicidium, adulterium, etc. Deinde addit : « Et fac bonum, » ut vitentur omnia peccata omissionis, qualia sunt, cum parentes non honorantur, cum Deus tempore suo non colitur, cum omittuntur eumosyne, orationes, jejunia, et similia bona opera. « Inquire pacem, et persequere eam. » hinc tandem adjungit, ut caveantur peccata cordis, ire, odia, invidentiæ, et cæteræ pravæ animi affectiones : ut vera pax, et tranquillitas in omni negotio procuretur et teneatur. Recte autem dicit Propheta : « Inquire pacem, » quia boni viri officium est, non tam pacem cum omnibus habere, quam optare et querere : sæpe enim aliorum culpa pax obtineri non potest, ideo et Apostolus ait ad *Rom. xii. : « Quod in vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes. »* Et propheta David in *Psalm. cxxi. : « Cum his, qui oderunt pacem, eram pacificus. »* Nec solum cum aliis, sed etiam nobiscum ipsi perfectam pacem habere non possumus, tamen inquirenda pax est, domando membra jejunis, et carnis spiritui subijciendo, ut aliquando disceat non repugnare, vel minus repugnare imperio mentis. Denique inquirenda illa pax est, totis animi viribus, quæ nos manet in coelesti Jerusalem : qui enim ad pacem illam, ut par est, toto corde anhelant, facile continentur bona, et mala temporalia omnia, ac per hoc habent etiam in hoc mundo pacem ad Deum, quam unam respicit timor Domini filialis.

Vers. 15. 15. OCULI DOMINI SUPER JUSTOS, ET AURES EIUS IN PRECES EORUM.

Probat quod dixerat, observantes mandata Dei,

et caventes peccata habere vitam, et dies bonos. Ratio autem est, quia Dominus perpetuo respicit viros justos, et semper exaudit preces eorum; quomodo enim non habebunt dies bonos, qui sub omnipotente custode vitam degunt? Nam si justos cognoscunt mala imminuta, et clamant ad Deum, inveniunt apertas et intentas aures ejus; si forte non cognoscant, Deus pro illis vigilat, et liberat a malis plurimis, quæ justis ipsi nec vident, nec intelligunt : ad hoc enim sunt « oculi Domini super justos, » ut custodiat eos a malis, ad quæ ipso- rum oculi non pertingunt. Mira Dei bonitas! Quem non delectat tam bonum Dominum toto corde diligere, et filiali affectu timere? quis ista considerans, non clamet cum Propheta : « Confige timore tuo carnes meas; » et in alio *Psalmo : « Letetur cor meum, ut timeat nomen tuum? »* At non semper justis exaudiuntur a Deo : imo semper exaudiuntur a Deo : imo semper exaudiuntur, ideo non facit Deus, quod ipsi petunt, ideo non facit, quia non expedit eis. Medicus est, et si non exaudit, ut amara potio non sumatur, exaudit, ut per eam potionem morbus curetur.

16. VULTUS AUTEM DOMINI SUPER FACIENTES MALA, UT PERDAT DE TERRA MEMORIAM EORUM.

Ex comparatione impiorum auget Propheta beneficium justorum : nam sicut oculi Domini super justos vigilat, ut eos custodiat, ita etiam vultus Domini id est oculus Domini (nam vultus in hebræo dicitur עַיִן, a verbo בָּרַךְ, quod est aspicere), vigilat super facientes mala, id est super iniquos, non ut eos custodiat, sed ut perdat de terra memoriam eorum, id est, ut funditus exterminetur et pereant, non ipsi solum, sed filii, et nepotes, et posteri omnes, donec eorum memoria penitus aboleatur. Hoc non semper fieri videmus, quia vel ipsi impii prius respiciunt, quam tempus ultionis adveniat, vel filii et nepotes non imitantur peccata parentum, vel alia de causa, justo Dei judicio differuntur ejusmodi pœnæ : sed *Psalmus* cantat id, quod ut plurimum fieri solet, et quod habetur in primo capite Decalogi : « Ego sum Deus tuus, fortis, zelotes, qui visito iniquitates in tertiam et quartam generationem in his qui oderunt me, » *Exod. xx.*

17. CLAMAVERUNT JUSTI, ET DOMINUS EXAUDI- VIT EOS, ET EX OMNIBUS TRIBULATIONIBUS EORUM LIBERAVIT EOS.

Probat quod dixit : « Oculi Domini super justos, » etc., exemplis patrum, quæ in sacris historicis leguntur, ut Abraham, Isaac, Jacob, Joseph, Moyses, Josue, Gedeonis, et aliorum; et forte etiam spiritu prævidebat et canebat liberationem Danielis de laeu leonum, trium puerorum de fornace ardente, Suzannæ de morte ad quam ob falsum crimen damnata erat, et aliorum plurimorum. Neque repugnant huic versiculo exempla Machabeorum, qui de tormentis et morte liberati non fuerunt, sicuti nec exempla apostolorum et martyrum, et ipsius

Mira Dei bonitas.

Vers. 10.

Vers. 17.

Christi, qui ab inimicis et persecutoribus injuste supplicia gravissima pertulerunt. Isti enim verissime de omni tribulatione liberati sunt, qui, ut Ecclesia canit, « compendio mortis sacræ vitam beatam possident. » Verissime etiam isti clamantes ad Deum exauditi sunt, quia dedit illis Deus aliquid melius, quam sit liberatio de temporali calamitate : dedit enim eis pretiosum patientiæ donum, et pro eadem patientia coronam gloriæ sempiternæ.

18. JUXTA EST DOMINUS IIS, QUI TRIBULATO SUNT CORDE, ET HUMILES SPIRITU SALVABIT.

Declarat modum Propheta, quod Deus justos de tribulatione liberat, et videtur pluribus verbis explicare quod brevissime dixit in *Psalm. ix. : « Cum ipso sum in tribulatione, eripiam eum, et glorificabo eum, »* id est, cum ipso sum per patientiam in hac vita, « eripiam eum » per mortis soporem, et glorificabo eum per gloriosam resurrectionem. Ila nunc dicit : « Juxta est Dominus iis, qui tribulato sunt corde, » id est, justos qui, ob angustias et persecutiones, corde afflicto et tribulato sunt, Deus non deserit; sed prope adest patientiam subministrans, et consolationem celestem admittens, ut fortiter sustinere possint. Neque hoc diu durabit, nam paulo post « humiles spiritu salvabit, » id est, illos ipsos humiliatos et afflictos corde et spiritu (nam in hebræo est רַחוּם רִיחָם, contritus spiritu) ob gravitatem tribulationis eruet de omni angustia.

19. MULTE TRIBULATIONES JUSTORUM, ET DE OMNIBUS IIS LIBERABIT EOS DOMINUS.

Hoc pertinet ad illa postrema verba versiculi superioris, *humiles spiritu salvabit* : idem est enim ac si dixisset, *humiles spiritu salvabit, et ita salvabit, ut etiam si plurime sint eorum tribulationes, tamen de omnibus omnino liberabit eos. »* Absterget enim Deus omnem lacrymam ab oculis eorum, » ut in *Apocal. dicitur, cap. xxi.* Hinc admonetur, non promitti fidelibus in hac vita earentiam inopie, morborum, ignominie, persecutionum, calumniarum, oppressionum; sed promitti consolationem spiritualem presenti tempore, et plenam, atque perfectam liberationem in futuro. In hebræo *דַּרְכֵי יַשְׁדֵּיִל* habetur in singulari numero, *multæ tribulationes justis, et de his omnibus liberabit eum Dominus, sed in sensu nulla est discordia* : non enim Propheta significare voluit, unius tantum justis multas esse tribulationes; sed uniuscujusque justis, ac per hoc omnium justorum.

20. CUSTODIT DOMINUS OSSA EORUM, UNUM EX HIS NON CONTEREBTUR.

Videntur hæc ad resurrectionis gloriæ pertine- re, ad quam sine dubio pertinet quod in Evangelio *Luc. xxi.* Dominus dicit : « Et capillus de capite vestro non peribit; » recte enim dici potest non esse contractum, quod statim post con-

fractionem integrum, et fortius ac pulchrius re- præsentatur. Quamvis igitur justorum ossa et membra omnia dissipentur, et vel a feris devorentur, vel in mare projiciantur, vel ab igne consumantur, custodit tamen Dominus omnia illa in sinu providentiæ suæ, et nihil omnino ex eis peribit, sed integra omnia et gloriosa in resurrectione restaurabuntur. Alii tamen exponunt hunc locum de ossibus interioribus, id est de fortitudine animi, quæ in sanctis, in maximis etiam persecutionibus, Domino custodiente, non deficit.

21. MORS PECCATORUM PESSIMA, ET QUI ODERUNT JUSTUM, DELINQUENT.

Ne putarent impii suos quoque cruciatus et miseria in morte finire, quod athei, vel qui Dei providentiam, aut animæ immortalitatem non credunt, sibi falso persuadent, adjungit Propheta : « Mors peccatorum pessima, » quia videlicet initium erit cruciatuum æternorum, sicut mors Sanctorum pretiosa est, quia requiem et gloriam inchoat sempiternam. « Et qui oderunt justum, delinquent, » id est, et si qui justum vexant, et odio habent, omnes videlicet justorum persecutores, qui existimant se victores esse et multum lucrari cum justos depriment, spoliant, occidunt, tandem « delinquent, » id est, aberrant a via veræ felicitatis, et dicant id quod legitur in lib. *Sapient. cap. v. : « Ergo erravimus a via veritatis, et justitiae lumen non luxit nobis, lassati sumus in via iniquitatis et perditionis, ambulavimus vias difficiles, viam autem Domini ignoravimus, quid nobis profuit superbia? aut civitatum jactantia? transierunt illa tanquam umbra, »* etc. In hebræo pro illis verbis, *mors peccatorum pessima*, habetur ad verbum, *interficiet impium malitia.* Et quamvis sensus sit idem, et sine dubio pessima sit mors eorum, quos malitia interficit, quia malitia non mortem solum temporalem, sed etiam sempiternam adducit, tamen omnino credibile est Septuaginta Interpretes aliter legisse, et ideo aliter transtulisse. Illud igitur, *הַמְוֵתִים themutheth*, quod est verbum, et significat *interficiet*, ipsi legerunt, *themthoth*, quod est nomen in regimine, et significat *mors*. Nam in hebræo sunt littere omnes eadem, et sola puncta mutari, debent, quæ a Rabbinis addita sunt, et sæpe non recte. Posito autem nomine *themthath*, sequens vocabulum non potest verti *impium, sed impii, sive peccatoris, et tercia vox non potest reddi malitia, sed mala, vel pessima*, quamvis verbum hebræum utrumque significet. Itaque recte Septuaginta verlerunt, *mors peccatorum pessima.* Quod sequitur, *et qui oderunt justum delinquent*, ex hebræo multi vertunt, *et qui oderunt justum, desolabuntur*; sed vox hebraica utrumque significat, *delinquere et desolari*, et refertur tam ad penam, quam ad culpam; sed quia Septuaginta verterunt, *desolabuntur*, quod verbum *delinquere, peccare, errare* significat, et S. Hieronymus ex hebræo reddidit *culpabuntur*, non debemus ab hac posteriore

In hunc no. de pluribus martiri- bus.

Vers. 18.

Vers. 19.

Vers. 20.

Resurrex- tio mor- tuorum omnium

membro- rum est integra.